

فصل اول

انقلاب در لغت به معنای تغییر، تحول، برگشتگی و تبدیل است.

انقلاب از نظر سیاسی به معنای اقدام عده‌ای برای براندازی و ایجاد حکومتی جدید است

هانا آرنه کلمه انقلاب را از مصطلحات علم اخترشناسی می‌داند که توسط کپرنیک در علوم طبیعی به کار برده می‌شد و به معنای حرکت دورانی منظم و قانونمند ستارگان بود.

برای اولین بار در سده هفدهم واژه انقلاب به صورت یک اصطلاح سیاسی، پس از دگرگونی سیاسی در یکی از کشورها در سال ۱۶۶۰ به کار برده شد. تعریف انقلاب از بعد جامعه‌شناسی جامعیت بیشتری دارد، زیرا به عمده‌ترین ویژگی انقلاب که همان ماهیت اجتماعی آن است اشاره دارد.

در مجموع انقلاب را می‌توان به معنای تغییر در ساختار حاکمیت و ساختارهای اجتماعی در نظر گرفت.

کودتا توسط عده‌ای از نیروهای نظامی و با حمایت برخی از نیروهای حاکم صورت می‌گیرد و هدف از آن رسیدن به قدرت و برکناری حاکمی است که در رأس قدرت قرار دارد.

اصلاح یا رفرم: تغییر آرام، تدریجی، رو بنایی و مسالمت‌آمیز در یک نظام است که معمولاً در جامعه‌ای متفاوت اتفاق می‌افتد و توسط دولتمردان به وجود می‌آید.

شورش، حرکتی مقطعی در اعتراض به موضوعی خاص است.

نارضایتی عمیق از وضعیت اجتماعی، نخستین عامل مهم در وقوع هر انقلاب است که منشأ روان‌شناختی اجتماعی دارد و زمینه ظهور و گسترش سایر عوامل و شرایط را فراهم می‌آورد.

ایدئولوژی در چگونگی پیروزی انقلاب، نوع حکومت جایگزین و مراحل و تحولات پس از پیروزی نقش مهمی دارد.

ایدئولوژی انقلاب، نظام ارزشی سازمان‌یافته‌ای است که ویژگی‌های نظام آرمانی را ترسیم کرده و راه دستیابی به آن‌ها را نشان می‌دهد.

برینتون معتقد است که هیچ انقلابی بدون گسترش اندیشه و ایدئولوژی جدید شکل نمی‌گیرد.

یکی از ویژگی‌های انقلاب اسلامی، رهبری واحد در سه مرحله پیدایی، پویایی و پایایی انقلاب است که در انقلاب‌هایی چون فرانسه و شوروی سابق کمتر به چشم می‌خورد.

از منظر ساموئل هانتینگتون، انقلاب یک دگرگونی سریع، بنیادین و خشونت‌آمیز داخلی در ارزش‌ها و اسطوره‌های مسلط جامعه، نهادهای سیاسی، ساختار اجتماعی، رهبری، فعالیت‌های حکومتی و سیاست‌های آن است.

فصل دوم

در قرن نوزدهم، انقلاب صنعتی و پیشرفت تکنولوژی در اروپا، زمینه‌ای شد برای ایجاد منطقه نفوذ در کشورهای دیگر و ادامه سیاست‌های استعماری.

در دوران صفویه با حاکمیت دولتی مستقل و شیعی بر ایران، برای نخستین بار هویت ایرانی در قالب مذهب تشیع احیا گردید.

از مهم‌ترین ویژگی‌های دولت قاجار، سلطنت مطلقه و فرد محوری بود.

ساختار سیاسی قاجاریه مبتنی بر «سلطنت مطلقه» بود که از دلیل ایجاد چنین وضعی، یکی عدم تفکیک قوا و جمع شدن آن‌ها در وجود پادشاه و دیگری نبود امنیت اجتماعی بود.

اشراف دوره قاجار به دو طریق به قدرت می‌رسیدند: خرید با بهره‌برداری از زمین، خریدن حکومت شهرها و ولایات در نظام قاجاریه، الگوی دیوان‌سالاری، به شکل سلسله مراتبی بود که شاه در رأس آن و در مرتبه پایین‌تر، نخبگان حاکم، شامل: اشراف یا شاهزادگان و عمال دولت یا مستوفیان قرار داشتند.

عقب‌ماندگی اکثراً متأثر از عوامل داخلی و عقب‌نگاه داشته شدن متأثر از عوامل بیرونی است.

بر اساس نگرش شبه ترقی غرب‌گرا، فرهنگ و سنت‌های کنونی عامل اصلی عقب‌ماندگی است که برای رسیدن به پیشرفت باید حذف‌شده و فرهنگ ترقی‌خواهی جایگزین آن شود.

در ایران قرن نوزدهم، الگوی شبه ترقی غرب‌گرا برای رهایی از عقب‌ماندگی، گفتمان مدرنیته به‌ویژه در بعد سیاسی و فرهنگی آن را پیشنهاد کرد.

طرفداران الگوی شبه ترقی، افرادی چون آخوندزاده، میرزا آقاخان کرمانی، ملک‌خان، تقی‌زاده و طالب‌اوف بودند.

طبق الگوی ترقی‌خواهی و بر اساس تقلید از غرب، دین (همچون مسیحیت) در تعارض با مدرنیته و به عبارتی در خدمت آن بود.

طبق الگوی ترقی‌خواهی، برای رسیدن به ترقی که اولین بار در غرب روی‌داده، صرفاً با پذیرش مبانی معرفت‌شناسی غرب (سکولاریسم) باید به نفی دین در سیاست پرداخت.

الگوی تعالی اسلامی، پیشرفت فناوری و رفاهی، قانون‌گرایی و رهایی از استبداد را بر مبنای هویت ایرانی - اسلامی و جلوگیری از تسلط بیگانگان ضروری می‌دانست.

الگوی تعالی ناشی از بیداری اسلامی، زمینه‌های شکل‌گیری انقلاب اسلامی ایران را فراهم کرد.

انقلاب صنعتی در نیمه‌ی قرن هجدهم از انگلستان آغاز شد .

فصل سوم

رفتار یک روحانی به نام حاج ملاعلی کنی با سپهسالار، شاخص‌ترین برخورد نهاد دینی با ارکان حکومت قاجار تا زمان شکل‌گیری نهضت تحریم تنباکو است.

در جریان نهضت تنباکو، رهبری مردم معترض در تهران با حاج میرزا حسن آشتیانی و در عراق با حاج میرزا حسن شیرازی بود.

در دوران قاجار، نظر علمای شیعه مبنی بر دو اصل و حفظ اساس اسلام» و «نفی سبیل» باعث جدایی نهاد دینی از این حکومت استبدادی شد.

در مقابله با جریان انحرافی مشروطه غربی، شیخ فضل‌الله نوری برای تدوین متمم قانون اساسی و مرحوم نائینی در توضیح مشروطه اسلامی تلاش زیادی نمودند.

انگلیسی‌ها طی معاهده‌های با روس‌ها و رسیدن به خواسته‌های خود، نه تنها حمایت از مشروطه را ضروری نمی‌دانستند، بلکه آن را مخالف منافع خود می‌شمردند.

فصل چهارم

سه اصل اساسی ثبات سیاسی دولت رضاخان نسبت به پادشاهان قاجار عبارت بود از: ارتش، بروکراسی مدرن و پشتیبانی گسترده‌ی دربار.

از نخستین آرزوهایی که در سلطنت رضاشاه به کمک کارشناسی آلمانی محقق شد، تأسیس بانک ملی به سبک اروپایی بود که از نگاه کارشناسان اقتصادی اقدامی بیهوده بود.

در دوره رضاشاه، حوزه صنعت به لحاظ اقتصادی، بیشترین ضرر و زیان را دید.

جوهره اصلی تمام اقدامات و اصلاحات فرهنگی رضاشاه، تأکید بر ناسیونالیسم (ملی‌گرایی) بود.

هویت خواهی و نوسازی فرهنگی رضاشاه بر سه محور استوار بود: ناسیونالیسم باستان‌گرایی، تجدیدگرایی، مذهب زدایی.

در دوره رضاشاه، از سوی شورای عالی معارف، نظام آموزشی مدارس فرانسه به‌عنوان الگوی مدارس ایرانی پذیرفته شد.

محمدرضاشاه در سال ۱۳۲۰ پا به عرصه سیاسی ایران گذاشت.

در ابتدا، کم‌تجربگی پهلوی دوم موجب ناتوانی او از اجرای دیکتاتوری پدرش بود؛ اما پس از کودتای ۲۸ مرداد، روند فرد محوری در حکومت وی آغاز شد.

پهلوی دوم برای کسب قدرت بیشتر چند بار قانون اساسی را دست‌کاری کرد و بعضی از قوانین آن را زیر پا گذاشت و در سال ۱۳۲۸ برای تقویت سلطنت و از بین بردن حقوق ملت، مجلس مؤسسان را تشکیل داد و اصل ۴۸ را تغییر دادند که بر اساس آن، مجلس شورای ملی و مجلس سنا هر دو به آن واحد اختیاراتش به شاه سپرده می‌شد.

تصویب لایحه کاپیتولاسیون، شفاف‌سازی اقدامی بود که هزینه سنگینی برای محمدرضاشاه داشت و حکایتگر وابستگی و سرسپردگی رژیم پهلوی بود.

فصل پنجم

نهضت ملی شدن صنعت نفت، مهم‌ترین حرکت ضد استعماری در دهه ۱۳۳۰ است.

امام خمینی در اعتراض به تصویب لایحه اعطای مصونیت قضایی به اتباع آمریکایی (کاپیتولاسیون) در ۱۳ آبان دستگیر و به ترکیه و سپس عراق تبعید گردید.

امام خمینی در سال ۱۳۴۸ نظریه حکومت اسلامی با عنوان «ولایت فقیه» را در مسجد شیخ انصاری نجف مطرح کرد. در پی فاجعه خونین ۱۷ شهریور، رژیم برای فرونشاندن خشم مردم، امیرعباس هویدا (نخست‌وزیر) و نصیری (رئیس ساواک) را زندانی و تقویم شاهنشاهی را لغو کرد.

امام خمینی در روز ۱۲ بهمن ۱۳۵۷ با استقبال بی‌نظیر مردم وارد ایران شد.

حزب توده به‌جای سوسیالیسم از عبارت «بینش توحیدی» و به‌جایی و پرولتاریا» از واژه مستضعفین استفاده می‌کرد.

گروه مارکسیستی چریک‌های فدایی خلق ایران در اوایل دهه ۴۰ با فعالیت مسلحانه، مبارزه خود را شروع کرده و در دهه ۵۰ تقریباً از میان رفت.

نهضت آزادی با جدا شدن از جبهه ملی اعلام موجودیت کرد و رشد چندانی نداشت.

یکی از بنیان‌گذاران نهضت آزادی ایران، مهندس بازرگان بود که هدف از تشکیل این نهضت را و حفظ اصالت نهضت ملی در چارچوب وحدت با جنبش نوین اسلامی» عنوان کرد.

یکی از مظاهر بی‌اعتقادی مجاهدین به اسلام حوزوی، عدم باور به رساله علمیه بود که آن را محصول شرایط دوره فتوالیسم می‌دانستند.

قیام ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ در واکنش به دستگیری امام خمینی رخ داد.

فصل ششم

نگاه امام خمینی به عنصر «فرهنگ» نگاهی مبنایی و زیربنایی است، به گونه‌ای که هجوم به آن در رأس تمامی اهداف استعمارگران قرار گرفته است.

امام از انقلاب اسلامی با عنوان انقلاب فرهنگی یاد کرده و استقلال فرهنگی را از دست آورد های مهم انقلاب اسلامی می‌داند.

امام خمینی انقلاب را ناشی از تحول درونی (انقلاب باطنی) افراد جامعه، برگرفته از هویت خودی و پاسخ به چالش‌های هویتی می‌داند.

تد رابرت گر در کتابش بانام «چرا انسان‌ها شورش می‌کنند؟» نظریه محدودیت نسبی را مطرح کرده است.

از نگاه تد رابرت گر، محرومیت مقوله‌ای نسبی است که زمینه ایجاد انقلاب را فراهم می‌کند.

اسکاچپول، انقلاب اسلامی ایران را تنها انقلاب آگاهانه در دنیا می‌داند.

فصل هفتم

دولت موقت باید زمینه اثبات نظام را تا انتخابات ریاست جمهوری فراهم می‌کرد ولی موفق نبود و تنها توانست انتخابات خبرگان و همه‌پرسی تعیین نوع نظام «جمهوری اسلامی» را برگزار کند.

تأکید شورای انقلاب بر «انقلاب نظام» بود ولی دولت موقت بر پدیده «نظام» اصرار داشت.

آخرین اتفاق قبل از کناره‌گیری دولت انتقالی، تسخیر لانه جاسوسی به دست دانشجویان بود که «انقلاب دوم» نام گرفت. قطع رابطه سیاسی ایران و آمریکا از سال ۵۸ به بعد به رابطه سلطه آمیز آمریکا پایان داد.

در سال ۱۳۵۹ کودتای نوژه که توسط نیروهایی در خارج حمایت می‌شد، به دست نیروهای سپاه پاسداران خنثی شد. مهم‌ترین چالشی که در زمان تهاجم نظامی عراق علیه ایران به وجود آمد، مسئله هماهنگی مدیریت بود.

در واکنش به برکناری بنی‌صدر، موجی از ترورها از جانب نیروهای طرفدار بنی‌صدر صورت گرفت که در جریان آن بسیاری از انقلابیون به شهادت رسیدند.

اگرچه برنامه اول توسعه عنوان برنامه توسعه اجتماعی و فرهنگی را نیز در کنار توسعه اقتصادی به همراه داشت، اما در آن توجه کمتری به فرهنگ شده بود.

گفتمان سازندگی و توسعه اقتصادی زمینه شکل‌گیری گفتمان اصلاح‌طلبی را فراهم آورد.

یکی از اساسی‌ترین موضوعاتی که در گفتمان اصلاحات مطرح است، تقدم توسعه سیاسی بر توسعه اقتصادی است.

رهبر انقلاب در پیامی، عدالت و پیشرفت توأمان را راهبرد دهه آینده کشور اعلام نمود.

دوره اول پیش از انقلاب اسلامی، دوره تثبیت نظام نام گرفت.

فصل هشتم

وضعیت تقید و تبعیت از قوانین الهی، نظام جمهوری اسلامی را درست در برابر نظام‌های فاشیستی قرارداد. پس از پیروزی انقلاب، افزایش آگاهی‌ها و تقویت بینش سیاسی مردم به‌عنوان اصلی مهم در قانون اساسی، سرلوحه برنامه‌ریزی‌های کشور قرار گرفت.

پس از جنگ جهانی دوم، آمریکا به‌صورت قدرت بی‌رقیب در عرصه سیاست و اقتصاد ایران درآمد و سفیر آمریکا در ایران مشاور شاه گردید.

الگوی استعمار و استبداد بر «استحاله فرهنگی» ایران پایه‌ریزی شده بود.

ایجاد روحیه خودباوری، مهم‌ترین دستاورد اجتماعی انقلاب اسلامی ایران در سطح داخلی بود.

دستاوردهای سیاسی انقلاب ایران در سطح داخلی: سرنگونی نظام شاهنشاهی، افزایش بینش سیاسی مردم، استقلال و دگرگونی اصول سیاست خارجی.

فصل نهم

از آنجاکه ایران رابطه تنگاتنگی با اقتصاد دنیا ندارد، از بحران‌های اقتصادی کمتر آسیب می‌بیند و از آن‌ها به نفع منافع ملی کشور استفاده می‌کند.

تهاجم فرهنگی، حمله به فرهنگ معنوی و نظام ارزشی جامعه است.

دشمنان ایران پس از انقلاب از طریق جنگ و ترور نتوانستند به انقلاب ضربه بزنند، به همین دلیل شیوه تهاجم فرهنگی را برگزیدند که کم‌هزینه‌تر و مؤثرتر بود.

اولین تحریم ایران در سال ۱۳۵۸ از سوی آمریکا بود.

غربالگری، تحریف و دست‌کاری اطلاعات از ترفندهای روان‌شناختی مرسوم در رسانه‌های آمریکاست.

براندازی فرهنگی معمولاً از راه نفوذ، استحاله و تبلیغات صورت می‌گیرد.